

Stafkaart van een niemandsland

Colofon

ISBN: 978 94 6365 122 6

1e druk 2019

© 2019, Cees van den Hof

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Illustratie omslag: Cees van den Hof

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Stafkaart van een niemandsland

Cees van den Hof

Fast alles Ernste ist schwer, und alles ist ernst.

Rainer Maria Rilke

Es ist alles im Kriege sehr einfach, aber das Einfachste ist schwierig.

Carl von Clausewitz

Inhoud

De strijdbijl begraven	9
Het monster Trotteldrom	15
Drostes cacaoblik	23
Fusil Automatique Léger	32
Betrouwbare afschrikking	41
De Sisyphusbunker	49
Tijding van de Lorelei	58
Ook voetbal is oorlog	70
Reglement betreffende de krijgstucht	83
Vererfde oorlogsherinneringen	94
Bloemen houden van mensen	104
Tactiek van de gekruiste benen	116
Parabels van onheil en heibel	130
Onverzoenlijk verleden	150
Bewijs uit het ongerijmde	166
Het muizenoffensief	176
Vijandelijke conflictbeheersing	186
In voorlopige hechtenis	202

De strijdbijl begraven

Die zaterdag heerste er vrede in de hoofdstad. Bovendien was het voor eind november beslist geen onaardig weer. Vierhonderdduizend mensen bleken urenlang in staat elkaars nadrukkelijke nabijheid zonder acute ademnood of verbaal geweld te verdragen. Er waren voorheen ter plaatse aanspraken op geringere wonderen gemaakt.

Lotte Stigter was met de trein gekomen. Vanaf het centraal station volgde ze de bekendste provinciale vlag van het land, een fier geheven banier met pompeblêden. Aanvankelijk omdat dit nu eenmaal zo uitkwam, maar al spoedig met doelbewuste gezindheid. Er ging een betrouwbare belofte van het wapperen uit. De feestelijke herschikking van rood, wit en blauw leende zich immers tevens bijzonder goed voor cadeauverpakkingen van streekproducten. Een moederlijke Friezin met een robuuste marketentsterskorf deelde leeftocht uit en bood ook haar een beboterde snee brood aan. Sûkerbôle mei boerebûter, werd haar verteld. Ze herhaalde de woorden een paar maal, beproefde ze als een nieuw sjibbolet dat haar betrouwbaarheid moest waarborgen. Gretig zette ze haar tanden in de zoete lekkernij. Die smaakte als een zeldzame traktatie uit tijden van bittere armoede, waarover ze in vooroorlogse kinderboeken had gelezen. Destijds met ingebeelde heimwee naar de geborgenheid van nog bij moeder thuis en nu, als een ingeloste toezegging, werkelijk veilig dankzij het verzekerde toezicht van Friestalige schutshengelen.

Hun onderlinge samenspraak was onverstaanbaar genoeg om de indruk te wekken dat haar afschuw jegens de plaatsing

van massavernietigingswapens door tenminste één vreemde natie werd gedeeld. En voor zover ze wist, hoefde je alleen Grieken te wantrouwen wanneer ze giften aandroegen. Deze noorderlingen, allen op leeftijd maar met de veerkracht van reidansers om de meiboom nog voldoende in de kuiten, verleenden haar op weg naar het Museumplein ruimhartig asiel in eigen land. Tenslotte riep ze als alleenlopend meisje al gauw beschermende gevoelens op en het gezamenlijke doel van de volksbetoging kon de oprechtheid van die bemoeienissen gemakkelijk verdoezelen. In dit groepje van bedaagde socialisten waande ze zich veilig.

Friezen vormden een vrijheidslievend volk dat zijn verlangen naar onafhankelijkheid met nuchtere berusting koesterde. In een gehuurde bus waren ze al vroeg in de ochtend zingend over de Afsluitdijk komen aanrijden. Daar een ongekende toestroom van gemotoriseerde pacifisten de toegangswegen blokkeerde, hadden ze er reeds een flinke wandeling opzitten. Doorgaans zorgde hun onverstoorebare volksaard voor beschouwende terughoudendheid, maar als er uit goddeloze overmoed grenzen werden overschreden, daalden ze strijdlustig van hun terpen af. Dan bleken de rapen gaar en kwamen de gebakken peren zwaar op de magen van hun belagers te liggen. Die les hadden zowel missionaris Bonifatius in Dokkum als mr. Ferdinand Hollander van het Leeuwarder gerechtshof tot hun schade en schande ter harte moeten nemen. En gedurende de verstreken eeuwen tussen deze twee betweters talrijke anderen met een koppig geloof in het eigen gelijk. Met bedaard plezier werd haar onderweg dit gevolg van bazige overschatting uitgebreid toegelicht.

Aan beide zijden van de Spiegelgracht stagneerde hun voortgang. Langs het water en tussen de stenen restanten van de

Gouden Eeuw bewoog de mensenmassa met spandoeken en protestborden zich nu als het bedaarde deinen na een stilgevallen golfbeweging. De overloop van dit ongewapende leger werd door het verleden ingedamd, terwijl de vroege voorhoede zijn gang naar de toekomst stremde. Men verdroeg het oponthoud met gemoedelijk geduld; de strijd zou immers geweldloos en langdurig zijn.

Een aantal demonstranten had zich carnavalesk uitgedost. Hun gezichten waren met vrolijke vredeskleuren beschilderd. Tegenover de gepantserde logica van de doemdenkers stelden ze hun speelse vertrouwen in de medemens. Soms torsten ze, als processiegangers een reliek, in elkaar geknutselde aanklachten van papier-maché met zich mee. Achtenveertig raketten met nucleaire lading moesten er op vliegbasis Woensdrecht worden gestationeerd. Tactische kruisvluchtwapens in dienst van onze veiligheid, zeiden de gelovige voorstanders van een doe-het-zelf Armageddon. Tomahawk had de machtigste bondgenoot het oorlogstuig gedoopt, naar de enig overgebleven strijdbijl die aan het eind van de Tocht der Tranen was aangetroffen. Ze toonden weinig eerbied voor de slachtoffers van hun eigen geschiedenis. Het kon geen vergeetachtigheid zijn, want hun dominante filmindustrie had dit smadelijke verleden met bekwame vervalsingen in leven gehouden.

Een bijzonder lange jongen met een Palestijnse sjaal om zijn hals sprak haar aan. Zijn hoofd hield hij scheef boven enigszins gekromde schouders, alsof hij ook buitenshuis voortdurend op lage plafonds bedacht moest zijn. Hoewel hij zich naar haar toe boog, mompelde hij zo dat ze hem toch niet kon verstaan. Vermoedelijk wilde hij weten waar ze vandaan kwam. Ze had geen behoefte aan nadere kennismaking. Nog afgezien van de verwachte communicatieve

stoornis, die vooral een vermoeiende herhaling van vragen en navragen zou veroorzaken, verdacht ze hem van onmatig cannabisgebruik. Alhoewel hier geen direct bewijs voor bestond, keek hij wel degelijk knap wazig uit zijn ogen, daar in de hoogte. Ze wendde standvastig onbegrip voor. Bedeesd aanvaardde hij haar afwijzing met een geprevelde verontschuldiging. Niet dat ze dit woordelijk zo hoorde, maar het leek haar beter in de geest van de omstandigheden passen dan een verwensing. Zonder hulp van de Friezen had ze de avances van deze slungel weerstaan. Ondanks zijn geringe doorzettingsvermogen was zoiets toch altijd wel goed voor het zelfvertrouwen.

Ze bezat geen avontuurlijke inslag. Dat zeiden haar schoolvriendinnen die nog steeds stiekem met onbereikbare, uitheemse idolen dweepten en zich onderwijl behielpen met onderling verwisselbare plaatsvervangers van eigen bodem en leeftijd. Fantasievol verfraaide ervaringen die ze giechelend en met dramatisch wickende wimpers met elkaar deelden. Deze nabeschouwingen schenen boeiender dan de aanleidingen zelf. Misschien kwam het door de geestelijke voorsprong die meisjes moeiteloos onder alle omstandigheden op hun mannelijke leeftijdgenoten wisten te behouden, dat ze zonder spijt van deze ondervindingen afzag. De overmoedige praatjes van de jongheren kende ze intussen maar al te goed. Grammaticaal vaak gebrekkig en inhoudelijk altijd luidruchtig. Hun belevingswereld leek een omheind reservaat waar het ontkennen van de vrees voor stiljetjes uitsterven een eerste levensvoorwaarde vormde. Dat moest kennelijk met veel lijfelijk misbaar gepaard gaan. Zoveel mogelijk probeerde ze hun opdringerige, uitsluitend op de eigen ontplooiing gerichte dadendrang te ontlopen, maar ze

lieten zelden af. De belegering van haar kuisheid werd wild ondersteund met hoogvliegende gebarentaal, nerveus gekaker als weerslag van de wedren die de vaderlijke zaadcellen hadden ondernomen om hun bestaan te fabriceren. Op voorhand had ze afgedaan met deze zondagvliegers.

Volgens haar klasgenootjes maakte juist deze houding haar steeds begeerlijker: een prijsprooi om zo te zeggen. Ze verklaarden dit op vrolijke toon, maar er klonk toch ook een zweem van afgunst in hun woorden mee. Aanvankelijk had deze verholde na-ijver haar verbaasd, totdat ze begreep dat zij tevens nauwelijks in die jongens waren geïnteresseerd, maar vooral de opgeëiste aandacht naar waarde schatten. Die was van belang voor een zekere plaatsbepaling binnen hun rangorde. Hierdoor konden ze het vizier nauwkeuriger op een hoger doel afstellen. Inmiddels werd dit trouwens allang niet meer uitsluitend gevormd door de populaire zangers en muzikanten uit hun bijna voltooide tienerjaren. De plakaten met afbeeldingen van deze verflatste droomwensen waren van de muur gehaald en vervangen door praktischer toekomstverwachtingen. Een eigen bedrijf en echtgenoten of minnaars zonder constructiefouten. Hun ladders reikten tot aan de rollaag van elke muur en de jongens mochten gediensstig de stijlen vasthouden, terwijl zij over de sporten omhoog klauterden. Dat ze daarbij kortstondig onder de rokken werden gekeken, namen ze voor lief.

Dit idee beviel Lotte. Bruikbaar als illustratie in haar voorbereiding om te worden toegelaten tot een kunstacademie. Want ondanks de scepsis van vrijwel iedereen in haar omgeving – vergooien van talent en geen droog brood op de koop toe – stond haar besluit vast. Bovendien zou ze die opleiding tot oorspronkelijke vakvrouw als virgo intacta aanvangen. Hoe immers kon je de wereld der schone kunsten

beter betreden dan in een ongerepte staat van lichaam en geest... Al had dat tweede meestal minder met de vrije wil van doen dan het eerste.

Opeens kwam er weer beweging in de menigte. Schuifelend naderden ze de Museumbrug. Er moest een krachtige overtuiging van zo'n traag optrekkende massa uitgaan, dacht ze. Onstuitbaar als een ijsstijdgletsjer. Ongetwijfeld werd er vanuit een helikopter gefilmd hoeveel mensen er met de hollanditis besmet waren geraakt. Een epidemische uitbraak van vreedzaam verzet in deze opmars van hoop. De ongevenaarde omvang alleen al bleek een overwinning op het veelgehoorde defaitisme dat tegen het onvermijdelijke onheil van oorlog geen kruid was gewassen. 's Avonds zouden alle twijfelzuchtige thuisblijvers door de televisiebeelden in het ongelijk worden gesteld.

Later luisterde ze op het plein naar bemoedigende toespraken. De sprekers dreigden met pacifistische levenslust en maakten het nut van een veelvoudige vernietigingskracht belachelijk. Het verleden had ons al veel harde lessen verschaft, het werd tijd om die eens ter harte te nemen. Herman van Veen zong: *'Getuigen zijn zelden helden / Echte helden getuigen zelden'*. Er bevonden zich dus weinig echte helden in de menigte en dat vond ze wel een geruststellende wetenschap.

Het monster Trotteldrom

Diezelfde zaterdag had Abel Brand bedacht dat het weleens rustig kon zijn in de zalen van het Rijksmuseum, nu de meesten van zijn beschaafde landgenoten zich in verenigd protest op straat dienden te bevinden. Dat laatste bleek ogenschijnlijk wel aardig te kloppen. Of het eerste deel van zijn aanname eveneens correct was, viel echter niet vast te stellen. Op de Stadhouderskade bleef hij in de menigte steken. Schouder aan schouder met onderwijzend personeel, opstandige arbeiders en bewogen christenen werd hij kalmpjes meegevoerd. In weerwil van de grimmige aanleiding om zo massaal in het geweer te komen, heerste er een feestelijke stemming. Op de rand van een vulkaan kon men zich klaarblijkelijk maar het beste aan een dansje wagen. Het moest in de genen zitten, dacht hij. Sedert zijn vroegste geschiedenis had de mens geprobeerd met ritmisch voetenwerk invloed op zijn noodlot uit te oefenen. Een groeizaam regenbuitje, bevredigende jachtresultaten of een wending ten goede in het zoveelste conflict, voor dit en minder gingen de beentjes dartel van de vloer.

In de verte spande een uitbundige muziekgroep haar parasol van exotische klanken al behulpzaam boven de deinende volkstoeloop uit. Naarmate ze in schuifelend tempo werden voortgedreven, nam het geluid in volume toe en kromp de bewegingsruimte. De studente in Volendammer kostuum die vaak bij de ingang van het museum stond om zich voor een gulden door buitenlandse bezoekers te laten fotograferen, zou vandaag weinig zaken doen. Mogelijk had ze zich noodgedwongen bij het protest aangesloten. Dat kon

tenslotte iedereen overkomen, zoals later door de best gekapte schrijver van het land te boek zou worden gesteld.

Op het plein dromde de massa met onbuigzaam vertrouwen samen en drong de borsten van een donkere schoonheid vast tegen zijn schouderbladen. Een aangename vrijpostigheid waar ze geen van beiden schuld aan hadden. Eerder, toen de afstand tussen hen nog een betamelijke waarneming mogelijk had gemaakt, was hij halsoverkop onder de indruk van haar verschijning geraakt. Zonlicht uit de Caraïben smeulde met heimwee in haar huid en ogen. Hij verslikte zich in de duiding van haar guitige lach. Met die openhartig blinkende tanden kon ze toch onmogelijk een uitnodiging aan zijn adres hebben verzonden. Gedurende de hele trage tocht voelde hij haar nabije aanwezigheid als vlammenhitte in zijn rug, maar omkijken waagde hij niet meer.

Onder de demonstranten had hij al enkele mijters en tabberds gezien. Over veertien dagen was het sinterklaas. De enige gelegenheid waarbij vroeger, tijdens de prille jeugdijaren van belijdende goedgelovigheid, in zijn geboortedorp een tropisch gekleurd persoon verscheen. De bisschop bracht met sleetse werkmanschoenen onder de witte albe en – in datzelfde ontluisterende kwartier – het bruine elastiek waarmee de patriarchale baard werd opgehouden als eerste zijn overtuiging aan het wankelen. De zwarte knecht had iets langer op zijn trouw en vrees mogen rekenen. Ook nadat vrij spoedig daarna de hele maskerade onherroepelijk was doorzien, behield hij een zwak voor deze foute dienaar in zijn kekke pofbroek van glanzend satijn. Natuurlijk kwam dit vooral doordat diens rol al vaker door meisjes of jonge vrouwen werd vertolkt. Daarmee werd

de aanzegging dat wie zoet was lekkers kreeg en wie stout de roe immers aanvullend van een beloftevolle betekenis voorzien.

Hij zou kunnen vragen of in haar land van herkomst dit pepernotenfeest ook werd gevierd en hoe ze persoonlijk over het groteske zwartmaken van de knechtjes dacht. Als een traditionele belediging, vermoedde hij, die ze overigens met een enkele oogopslag tot meelijwekkende vertoning zou reduceren. Onderwijl was het podium beklommen door een pacifistische politicus die niet veel woorden vuil wilde maken aan de zin van bewapening, omdat de onzin ervan – zijns en allemans inziens – zo evident was. De zoete werking van zijn credo ‘Wij dreigen niet met de dood, wij dreigen met het leven!’ ervoer Brand nog steeds van achteren aan den lijve. Juist toen er enige ruimte ontstond en hij zijn hoofd alvast vol verzamelde moed in haar richting draaide, schalde ze ‘Krruisrraketten Nee!’ recht in zijn oor. Een terechte leus, want daar was het hier tenslotte allemaal om te doen, maar het geluid kwam niet aangenaam binnen. Ze bezat trouwens een tamelijk schelle stem, hetgeen hem wat tegenviel. Niet bijzonder erg, maar toch voldoende voor het excuus om van verdere kennismaking af te zien.

Als kind belandde hij bij het ganzenbordspel veel vaker in de put dan de volwassen medespelers. Ze verzekerden hem dat dit op toeval berustte en hij het zich slechts inbeelde, maar hij was ervan overtuigd geraakt dat het noodlot een duidelijke voorkeur voor zijn persoon aan de dag legde en om die reden met ijzeren regelmaat toesloeg. Aan de dobbelsteen of pion kon het niet liggen, dus moest er iets met zijn gesternte niet in orde wezen. Als gevolg van deze herhaalde tegenslagen ontwikkelde hij een behoedzaamheid die hem moest vrijwaren van onverdiend misfortuin. Hij raakte

bedreven in het op voorhand bukken en ontwijken. Deze houding, die hij als een camouflagekostuum droeg, deed al-
lengs de kleur in zijn leven verwateren. Daar paste zo'n van
oorsprong uitheemse, onafhankelijke dame niet erg geloof-
waardig bij. Helaas.

Gelukkig bevorderde de toegenomen bewegingsvrijheid
een verwijdering. Met een verheugde kreet ontwaarde ze
ineens op enige afstand vrienden of bekenden. Ze stak haar
hand omhoog en begon zich vervolgens, driftig zwaaiend,
tussen de mensen door in hun richting te wurmen. De zil-
veren slavenarmbanden rond haar pols wentelden rinkelend
omlaag. Hij probeerde troost uit dat gebaar te putten, ze
verdween tenminste met een groet uit zijn bestaan, maar dit
schamele zelfbedrog was te doorzichtig om langer dan een
oogwenk stand te houden.

Ondanks de geringe uitbreiding van het vrije bodemop-
pervlak dwong de menigte hem op het plein te blijven tot
het moment dat, ver in de achterhoede, de eerste betogers
huiswaarts keerden. Nu de broeierige lokroep van het on-
begonnen avontuur was verstomd, raakte hij enigszins be-
nauwd. Indien een omvangrijke menigte met één doel voor
ogen te hoop liep, marcheerde er met gelijke tred vaak een
vormloze dreiging mee. Het onwrikbare gelijk van de meer-
derheid werd vastgesteld door de macht van het getal en de
geschiedenis had bewezen dat dit lang niet altijd tot heilzame
resultaten leidde.

Om het menselijk gedrag te doorgronden kon men te rade
gaan bij een keur aan wijsgeren, maar dat vereiste een ver-
eelte onderzoekersziel. De geschriften van Marten Toonder
boden evenzeer uitkomst en die waren bovendien prettig
voorzien van leerzame illustraties. Brand noemde zichzelf,

wanneer de gelegenheid daartoe aanleiding gaf, een liefhebber met de ambitie connaisseur te worden. In de vertelling *Het monster Trotteldrom* uit 1964 werd bijvoorbeeld op onderhoudende wijze de rampspoed aanschouwelijk gemaakt, die onbedoeld door een strikte vorm van eendracht kon worden aangericht.

De bewoners van het eiland Trottel huisden in sobere woningen en waren voor hun levensonderhoud aangewezen op de teelt van trottelnoten. Regelmatig echter werden hun bebouwing en de opbrengst van de oogst nietsontziend verwoest door een monster dat voor die gelegenheid de grote grot verliet, waarin het zich sedert het begin der tijden schuilhield. In de gedaante van een blinde, vlokkig gelede worm raasde het gedrocht dan, boosaardig ontwaakt uit zijn broze slaap, over het eiland. Gelukkig voorvoelden de bewoners deze catastrofe altijd, zodat ze tijdig hun vege lijf in daartoe bestemde vluchtgaten veilig konden stellen. Maar voor de lading noten die op verscheping lag te wachten, was dit ontwaken funest en ook de constructie van hun woningen bleek nooit bestand tegen de woede van het onddier. Ongeveer de helft van de bevolking had uit traditionele voorzorg het beroep van bouwvakker gekozen, zodat het herstel van de onderkomens na afloop steeds voortvarend ter hand kon worden genomen. De vernielde exportgoederen verstoorde echter ernstig de stabiliteit van het bruto nationaal product en ook het niet nakomen van afgesloten handelsovereenkomsten leverde gespannen verhoudingen op.

Aangezien de eilandbewoners dermate ‘voor waren geraakt’ dat ze geen leesboeken bezaten en daarmee een zeer geslaagde autocratische vorm van democratie hadden bereikt – de meerderheid had altijd gelijk en de minderheid was altijd slecht en maakte zich dus aan misdadige ondermijning

van het gezag schuldig – zagen ze geen kans de geschetste problemen louter op eigen kracht het hoofd te bieden. Buitenlandse hulp bleek onontbeerlijk. De Rommeldamse wetenschap schafte raad. Ten eerste: de angst voor het monster vertoonde psychosomatische trekjes en erkenning van een individueel bewustzijn zou voor een verhoogd weerstandsvermogen zorgen, dat het vluchtgedrag van de eilandbewoners uiteindelijk moest veranderen in een effectieve bestrijding van hun kwelgeest, meende professor Zbygniew Prlwytzkofsky. Een tweede optie, waarvan de pleitbezorger niemand minder dan professor Joachim Sickbock was, behelsde de inzet van een krachtig explosief dat het monster tot onschadelijke fragmenten zou versnipperen. Deze bom was reeds in het laboratorium ontwikkeld en kon voor een schappelijke prijs bij de ontwerper worden aangeschaft.

Uiteraard ontdekten de helden van het epos, Olivier B. Bommel en Tom Poes, in vruchtbare wederzijdse samenwerking, hoe het beestachtige fenomeen zo gevaarlijk levensvatbaar had kunnen worden. Het bombardement werd nipt verijdeld en de ontploffing greep boven zee plaats. De bescheiden vloedgolf die ten gevolge hiervan over het land spoelde, bleek afdoende om het monster zijn mythische samenhang te ontnemen. Het viel uiteen in de uitgeweken eilandbewoners, die zich nu stuk voor stuk over hun onverhoeds doorweekt geraakte individualiteit verbaasden. De vluchtholen stonden in verbinding met de grote grot en hun gedeelde voorgevoel dreef hen daar onontkoombaar bijeen tot destructieve saamhorigheid.

In het vervolg bracht men niet alleen bij brand, maar ook, na de eerste tekenen die op een uitbraak van geestelijke en lichamelijke samensmelting wezen, de blusspuit in